

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilno avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarša
v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja 8 K
pol leta 4 „
četrt leta 2 „
posamezne številke po 10 h.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
„ „ dvakrat . . . 12 „
„ „ trikrat . . . 10 „
za nadaljna uvrčenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarša
v Ljubljani, Gradišče št. 2.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Ob 40letnici državnega ljudskošolskega zakona.

Govoril dr. Ljudevit Pirko na XXI. glavni skupščini „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ v Mariboru 16. avgusta 1909.

Ob 40letnici državnega ljudskošolskega zakona se spominjamo razmer, iz katerih je vzniklo sedanje ljudsko šolstvo, spominjamo se mož, ki so nam izvojevali in branili državni ljudskošolski zakon, a tudi tistih, katerim je bil ta zakon neljub. Ob tem jubileju pa se oziramo tudi v prihodnost, ki pripravlja ljudskemu šolstvu še jasnejše dni.

Po dogodkih leta 1866. se je moralo v Avstriji marsikaj izpremeniti. Nevolje je bilo preveč, ker so državo še vedno bolele solferske rane, ko nas je zadel nov udarec pri Kraljevem gradu. Zdaj ni bilo več kraja, kjer bi ne bili žalovali za kakim življenjem, žrtvijo takratne naše diplomacije. Toda žalost se ni priplazila samo v meščanske, kmetiške in delavske hiše, tudi na preplašenem obrazu marsikaterega višjega gospoda si čital nemo vprašanje, kaj bo sedaj, kaj se zgodi sedaj! Po dunajskih palačah je strašila zopet pošast revolucije, podobna oni, ki je prevrgla leta 1848. kneza Metternicha in njegov stari avstrijski sistem.

In glejte, kmalu nato se je podarilo narodom, po čemer so hrepeneli desetletja in desetletja. Grudna leta 1867. smo dobili ustavo in v njej podlago vsemu temu, kar je potrebno v modernem državnem življenju.

Vesetje se je razleglo po Avstriji. Dobili smo ustavo, ki v tej prvotni obliki ni mogla okameneti, ampak ki se je morala po svoji naravi razvijati in izpolnjevati.

Blagodejni vpliv ustave se je pokazal kmalu v stremljenju po osvoboditvi in izboljšanju našega ljudskega šolstva, ki je bilo v tej dobi resnično slabo v primeri s šolstvom ostalih kulturnih držav. Sedaj se je že čutila silna

potreba, da se podrži šolstvo tudi pri nas, da postane iz cerkvene zadeve (ecclesiasticum) državna posvetna zadeva (politicum). Saj se je vedelo, da je bil svetovni pregovor iz l. 1866. precej opravičen, ki je trdil, da je ljudskošolski učitelj najboljši general, isti pregovor, ki se je iznova potrdil po 40 letih za rusko-japonske vojne.

Odveč bi bilo na tem mestu navajati vse posamezne hibe in slabosti avstrijskega ljudskega šolstva v dobi izza leta 1855., ko se je sklenil konkordat med državo in cerkvijo, po katerem si je osvojila cerkev poleg drugih pravic v državi tudi nadzorstvo nad šolstvom. Kar vas je starejših, moji dragi prijatelji, vsaj okrog 50 let starih, veste sami, kakšna je bila ljudska šola v dobi konkordata. Spomnite se tistih mladinskih šolskih let in nam pripovedujte, kako ste obiskovali šolo, kdo vas je poučeval, česa ste se učili in kako! Po edinem principu učenja na pamet ste se učili poleg veronauka še nekoliko čitanja, nekaj pisanja in to je bilo vse. O realijah, o zgodovini, zemljepisju, prirodoslovju in sploh o predmetih, ki bi bili lahko razširili duševno obzorje mladine, ni bilo v listi šoli niti sledu. Nekateri odstavki takratnih šolskih naredb pravijo celo odkrito, da ljudska šola nima namena skrbeti za to, da se povzdigne duševno stanje ljudstva, ampak narobe, duševni napredek je treba ovirati, ker bi drugače ljudstvo lahko postajalo nezadovoljno in nesrečno. Mislelih in izobraženih milijonov ljudstva takrat niso mogli rabiti rabili so le „pridne in dobre ljudi“, t. j. — po takratnem razumevanju — ljudi, ki jim je vse po volji in ki ne morejo postati nikdar nadležni.

Nekoliko srednjeveškega aristokratskega značaja si je ohranila še tista šola, ker je dajala zadostne izobrazbe le otrokom izbranih višjih stanov, množici nizkega ljudstva pa ne. Taka šola, ki skrbi samo za nekatero izbrano otroke, je razredna šola in po današnjih pojmih velik socialni zločin.

Tudi v narodnem oziru je bila konkordatska šola vredna obsodbe, ker je zanemarjala nadarjenost narodnega naraščaja in se ni brigala za velikanske duševne zaklade, ki leže globoko v narodu zakopani in neporabljeni, dokler tava ljudstvo v temi nevednosti. Ista šola je tudi precej zakrivila, da se avstrijski narodi v gospodarskem oziru niso mogli razvijati in da so po naravnih zakonih morale priti nad državo raznovrstne katastrofe.

Učiteljstvo je imelo v konkordatski dobi tri nadzornike: poleg škofa in dekana še domačega duhovnika. Domači župnik je skrbno pazil, katere časnike in knjige čita učitelj, če sploh kaj čita; s kom občuje, o čem se razgovarja z ljudmi, kako živi doma, ali se posti itd. Kar je povedal župnik o domačem učiteljevem življenju, se je seveda uvaževalo pri kvalifikaciji, kadar se je oglašil za kako mesto. Ob nastavljanju se je zahtevalo, da je bil prosilec dober pevec in da je znal igrati vse običajne cerkvene melodije, da je bil torej zmogel cerkvene in orglarske službe. Med prosilci z isto kvalifikacijo se je dajala prednost dobremu — tenoristu. (§ 211.)

Glede takratne učiteljske izobrazbe je bilo odrejeno, da učitelj nima več vedeti nego to, kar se vbija otrokom v glave. Tej zahtevi se je lahko ugodilo, saj je bilo jako malo učiteljev, ki so prišli s to določbo navzkriž zaradi svojega preobilnega znanja in svoje pregloboke izobrazbe. Le pomislimo, kdo so bili po veliki večini takratni učitelji — rokodelci, obrtniški pomočniki, cerkovniki, in v marsikaterem manjšem mestu so bili veseli in celo ponosni, če jim je poučeval mladino kak doslužen korporal. O poprečnem duševnem stanju učiteljstva nas poučuje dovolj razvoj učiteljskih izobraževališč. Po Felbigerjevi reformi v dobi Marije Terezije je imel učiteljski kandidat dovršiti po ljudski šoli še trimesečni, pozneje šestmesečni tečaj, v katerem si je izpopolnil svoje znanje v pisanju, čitanju in računanju v toliko, da je lahko poučeval na trivialki. Šele po l. 1849. se je ta tečaj nekoliko raztegnil, in sicer naj-

prej na eno leto, pozneje na dve leti. Državni ljudskošolski zakon je končno izpopolnil učiteljsko izobrazbo in ustvaril učiteljska s 4 letniki, za katere se je izdal leta 1874. posebni organizacijski statut.

Ko se je vložil v državnem zboru prvi predlog na osvoboditev in ločitev šolstva od cerkve, je zapihljala sveža sapa med naprednimi krogi, drugod pa je nastal krik in vrišč. Avstrijski škofje so izrazili v svojem protestu bojazen, da bo nesrečna mladina izgubljena, da se bo bujno razvijalo razbojništvo, požiganje, zakonska nezvestoba, da bo vse podivjalo, ako se sprejme tak zakon, ki bi vzel cerkvi nadzorstvo nad šolstvom. Dne 27. aprila 1869. se je sprejel v eni seji za poltretjo uro brez vsake debate državni ljudskošolski zakon, s katerim je proglasila država, da gre nadzorstvo in vodstvo vsega šolstva njej sami. Cerkvi se je pustil pouk veronauka, na ostale predmete pa se ji ni pustilo vpliva.

Ponosno stavbo so nam zgradili naši predniki letu 1869., toda vprašajmo se, ali smo si ohranili, kar smo počeđovali po očetih? Priznajmo si, da si državnega ljudskošolskega zakona nismo izpopolnili, niti tako ohranili kakršnega smo sprejeli, ker nismo bili na straži, ko je prišel sovražnik šole in delal marljivo po dnevi in ponoči, da bi izpodkopal temelje glavnim stebrom državnega ljudskošolskega zakona.

V bojno vrsto proti državnemu ljudskoškemu zakonu so stopili razen principialnih političkih nasprotnikov zlasti bogatejši posestniški stanovi. — Marsikateri bogataš je vedel, da ima dobiček od tega, če ostane ljudstvo še nadalje neizobraženo in nevedno, češ, jaz sem izobražen in prosvetljen dovolj, imam svoje dobro prepričanje o zemlji in nebesih, toda čemu je ljudstvu vsega tega treba!

To je ono stališče, moji dragi prijatelji, ki nam je vzelo in odtujilo množico ljudstva in v katerem tiči glavni greh naših izobraženih prednikov in vrstnikov. Kdor ima oči, da gleda, bi saj dandanes že lahko videl, da je

LISTEK.

Ob odkritju Volaričevega spomenika.

Spisal Janko Leban.

Kaj je bil Volarič na polju slovenske glasbe, mi ni treba praviti. Blagopokojni Danilo Fajgelj ga je imenoval duhovitega skladatelja, ter dostavil: „Le škoda, da ni imel veliko šole“. Dasi je Volarič umrl mlad, vendar je Slovencem podal veliko lepega. Njegove skladbe so postale prava pravcata lastnina vsega slovenskega naroda! Ob pevskih produkcijah na vsem ozemlju slovenskem dobiš na programu Volaričeve skladbe tako pogosto, kakor sploh pri malokaterem drugem našem skladatelju. To kaže, da je znal Volarič zadeti narodni ton in da je ljubljenec narodov.

Jaz ne mislim danes tu podajati obširnega življenjepisa Volaričevega, saj sem to storil koj po njegovi smrti l. 1895. v „Dom in Svetu“. Vendar nekaj kratkih črtic ne bo tudi na tem mestu odveč.

Rodil se je Hrabroslav Volarič 13. oktobra v Kobaridu na Primorskem. Oče mu je bil preprost čevljar in godec. Dopršivši ljudsko šolo doma in pozneje v Trstu, je vstopil leta 1878. na učiteljske v Koprju ter zadobil izpričevalo zrelosti 31. julija 1882. Potem je služil dve leti v Kobaridu. Oktobra meseca 1884. je napravil izpit učiteljske usposobljenosti. Potem je prišel za učitelja v Tolmin, kjer je služil eno leto, nato v Livek. Tu je služil tudi eno leto. Nato je dobil službo v Kozani (v goriških Brdih), kjer je ostal 6 let. Napolned je prišel v Devin blizu Trsta, kjer je preživel tri leta. Poročil se je 3. maja 1886 l. s svojo ljubo Frančiško, takrat 16 letno deklico. Umril je 30. septembra 1895. za legarjem v Devinu.

Pred njegovo smrtjo so izšle te skladbe:

Leta 1884. „Venec četverglasnih pesmi“, op. 1.

Leta 1885. „Pozdrav iz daljave“. Izdala „Glasbena Matica“ v Ljubljani, op. 2., parafraza za klavir. Pesem: Slovenski svet tisi krasan. Op. 3. v Zbirki slov. napevov in „V

domačem krogu“. Op. 4. Potpourislovenskih narodnih pesmi za klavir, poklonil g. ravnatelj Fr. Dominku.

Leta 1887. „Narodne pesmi“, op. 5.

Leta 1888. „Gorski odmevi“, op. 6., četverglasne pesmi.

Leta 1891. „Slovenske pesmi“ za sopran, alt, tenor in bas, op. 7.; posvetil veleč. g. Simon Gregorčiču, slavnemu pesniku slovenskemu.

Leta 1893. „Zvezdica“, polka-mazurka za klavir, op. 9.

Leta 1894. „Slovenske pesmi“ za štiri moške glasove, op. 10., poklonil pevskemu društvu „Nabrežina“.

Po njegovi smrti sta izšli še dve deli:

a) Skladbe, samospevi s klavirjem, založila Franja Volaričeva, izdal Josip Čerin.
b) I. Divja rožica, II. Slovenskim mladenkam, za ženski dvospev in klavir, op. 12., založila Frančiška Volaričeva.

Veliko njegovih skladb hrani gospa Volaričeva v rokopisu.

V Koprju je Volarič našel v tamošnjem učitelju glasbe g. Czastki skrbnega gojitelja svojega talenta.

O njegovem življenju in delovanju v Koprju mi piše njegov sošolec in prijatelj, tov. Janko Kavš sledeče:

„Volarič je bil samouk v glasbi. Bila sva skupaj na stanovanju vsa štiri leta. Da bi postal skladatelj, to je bila njegova srčna želja. Ko je zložil prvo mazurko, je hotel skoprneti samega veselja. Koj na to se je lotil uglasbljevanja pesmi. Večino pesmi v svojem 1. op. je zložil že kot učiteljski v Koprju. A tega ni znal, če so pravilno zložene, ker takrat ni imel še niti pojma o generalbasu. Svetoval sem mu, naj jih pošlje tedaj še živemu g. Valentu v Ljubljano, kar je tudi storil. Čakal je dolgo odgovora. Že je bil skoro obupal, češ: „Nič ne bo!“

„E, čakaj!“ sem ga tolažil. „Gotovo je g. Valenta preobložen z delom in predu 16 pesmi temeljito pregleda, treba tudi nekaj časa!“

(Dalje.)